

نقش و اهمیت افزایش افشاء گزارش‌های حسابداری در تصمیمات سرمایه‌گذاران حرفه‌ای و غیر حرفه‌ای با رویکرد دلفی فازی

اسمعیل شجاع^۱

سید یوسف احدی سرکانی^۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۹/۰۹

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۷/۰۶

سیده عاطفه حسینی^۳

چکیده

امروزه اعتقاد بر این است که افشاء اطلاعات بیشتر در گزارش‌های حسابداری، آگاهی‌های لازم را در اختیار استفاده‌کنندگان قرار می‌دهد، خطر تصمیم‌گیری نادرست کاهش می‌یابد و در نتیجه اتهامات فساد مالی علیه حساب‌رسان و مدیران مالی را تقلیل می‌دهد. از دیگر سوی رسوایی‌ها و بحران‌های مالی به ویژه در سال‌های اخیر، پیچیدگی محیط کسب و کار جهانی و افزایش پیچیدگی در استانداردهای گزارشگری مالی منجر به افزایش سطح انتظار استفاده‌کنندگان از گزارش حساب‌رسان شده است. از این رو، این مطالعه با استفاده از روش دلفی فازی به بررسی نقش و اهمیت افشاء در گزارش‌های حسابداری بر تصمیمات سرمایه‌گذاران حرفه‌ای و غیر حرفه‌ای با استفاده از نظرات ۳۰ نفر از خبرگان و کارشناسان حوزه مالی و حسابداری پرداخته است. نتایج حاصل از مرحله اول و دوم تکنیک دلفی فازی نشان داده است که سطح افشاء و بعد اطمینان بخشی حساب‌رسان دارای تأثیر بالقوه‌ای بر تصمیمات سرمایه‌گذاران بوده و باعث ایجاد تمایز میان تصمیمات اخذ شده توسط سرمایه‌گذاران حرفه‌ای و غیر حرفه‌ای می‌شود.

واژه‌های کلیدی: افزایش سطح افشاء، تصمیمات سرمایه‌گذاران، روش دلفی فازی، گزارش‌های حسابداری.

۱- گروه حسابداری، واحد فیروز کوه، دانشگاه آزاد اسلامی، فیروز کوه، ایران. E-mail: Shoja_2009@yahoo.com

۲- گروه حسابداری، واحد فیروز کوه، دانشگاه آزاد اسلامی، فیروز کوه، ایران. نویسنده مسئول E-mail: ahadiserkani@gmail.com

۳- گروه حسابداری، واحد فیروز کوه، دانشگاه آزاد اسلامی، فیروز کوه، ایران E-mail: hosseini_accounting@yahoo.com

۱- مقدمه

یک گزارش حسابرسی استاندارد و مستقل، حاوی عباراتی از گزارش، شرح مختصری از کار حسابرس و اظهار نظر حسابرس بوده و عبارات آن، موقعیت مالی و نتایج عملیات واحد حسابرسی شده را بدون در نظر گرفتن شرایط و مشخصات مورد انتظار، به صورت منصفانه و از تمام جنبه‌های مهم بیان می‌کنند. گزارش استاندارد حسابرس با وجود کار گسترده‌ای که ناشی از اظهار نظر او می‌باشد، اغلب به صورت یک مدل رد / قبول بوده و جایی برای انجام بحث توسط حسابرس ندارد. جای تعجب نیست که کاربران صورت‌های مالی، اطلاعات بیشتر را از حسابرسان خود درخواست می‌کنند (PCAOB، ۲۰۱۱). علاوه بر این، سرعت انتقال اطلاعات حسابداری از ارائه‌کنندگان به استفاده‌کنندگان، موضوعی با اهمیت می‌باشد و در چارچوب نظری حسابداری از آن با ویژگی به موقع بودن اطلاعات حسابداری، یاد می‌شود. شناسایی موانع و اختلالات در مجرای ارتباطی بین ارائه‌کنندگان و دریافت‌کنندگان اطلاعات می‌تواند سبب تسریع در انتقال اطلاعات و استفاده بیشتر سرمایه‌گذاران شود.

از جمله اهداف گزارشگری مالی، ارائه‌ی اطلاعات سودمند به سرمایه‌گذاران، اعتباردهندگان و طیفی گسترده از دیگر استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی به منظور تصمیم‌گیری‌های مختلف است. گزارشگری مالی همچنین نتایج ایفای وظیفه‌ی مباشرت مدیریت یا پاسخگویی آن‌ها را در قبال منابعی که در اختیارشان قرار گرفته نشان می‌دهد. از سوی دیگر، کارایی گزارشگری مالی به عنوان یکی از ویژگی‌های مهم در کیفیت گزارشگری سالانه محسوب می‌شود. کارایی گزارشگری مالی بطور معمول در به موقع بودن اطلاعات که از اجزای ویژگی کیفی اطلاعات است، مستتر است و با افزایش تأخیر، مفید بودن اطلاعات افشا شده توسط شرکت‌ها کاهش می‌یابد (بنت هاشم و بنت عبدالرحمان^۱، ۲۰۱۱).

در اکثر موارد دیدگاه سرمایه‌گذاران نسبت به گزارش‌های حسابرسی منفی است، اما مواردی نیز وجود دارد که در آن سرمایه‌گذاران نسبت به گزارش‌های حسابرسی و حسابرس می‌توانند دیدگاه مثبتی داشته باشند، هرچند که عوامل مختلفی در این زمینه تاثیر گذارند لیکن با توجه به اینکه اطلاعات مالی نسبت به گذشت زمان بسیار حساس بوده و به مرور زمان ارزش و سودمندی خود را برای تصمیم‌گیری از دست می‌دهند، لذا هرچه تاریخ ارائه اطلاعات به تاریخ وقوع رویدادهای مربوطه نزدیکتر باشد اطلاعات به موقع‌تر خواهد بود. مصداق این موضوع در گزارشگری مالی نزدیک بودن زمان ارائه گزارش به تاریخ پایان دوره مالی است. برای نمونه، شرکت‌هایی که گزارشات حسابرسی شده خود را با تأخیر به بازار گزارش می‌کنند، نسبت به شرکت‌هایی که گزارشات مالی حسابرسی شده خود را زودتر گزارش می‌نمایند، به احتمال بیشتری، بازده سهام کمتری خواهند داشت (گیولی و پالمون^۲، ۱۹۸۲). از این‌رو، سرمایه‌گذاران، قانون‌گذاران، کمیته

¹ Binti Hashim & Binti Abdul Rahman

² Givoly and Palmon

حسابرسی و حسابرسان به دنبال شناسایی عواملی هستند که ممکن است نشان دهنده ریسک مربوط به تحریف‌های با اهمیت کشف نشده در صورت‌های مالی باشند.

بدین منظور بررسی اثرات افزایش افشای حسابرسی بر درک استفاده‌کنندگان می‌تواند به ارائه راهکارهای عملی منجر شده و باعث افزایش شفافیت برای سرمایه‌گذاران و کمک به افزایش سرمایه‌گذاری و کارایی بازار گردد. این امر می‌تواند به ایجاد دیدگاه مناسب نسبت به افزایش کیفیت افشاء حسابرسی کمک نماید. بدین دلیل استفاده‌کنندگان به ویژه سرمایه‌گذاران و تحلیل‌گران مالی همواره خواستار بهبود در گزارش حسابرسان با هدف شفافیت بیشتر می‌باشند. امروزه پژوهشگران، استفاده‌کنندگان و حتی حسابرسان در این موضوع اتفاق نظر دارند که مدل کنونی گزارشگری مالی پاسخگوی نیاز استفاده‌کنندگان نمی‌باشد. بنابراین مهمترین هدف این پژوهشبررسی نقش و اهمیت افزایش افشاء در گزارش‌های حسابرسی در تصمیمات سرمایه‌گذاران حرفه‌ای و غیرحرفه‌ای از طریق افزایش شفافیت و اعتبار موارد افشاء در گزارش حسابرسی می‌باشد. ارتقاء سطح اعتماد نسبت به گزارش‌ها، بهبود روابط میان حسابرس و ارکان راهبری و تمرکز بر مهمترین موضوعات قابل گزارش و افزایش میزان دقت عمل حسابرسان از دیگر اهدافی می‌باشند که نتایج این پژوهش به دنبال خواهد داشت. علاوه بر مسائل مربوط به اثربخشی گزارشگری حسابرسان و تأثیر آن بر حفظ و تأمین منافع سرمایه‌گذاران و ارتباط آن با تمایل سرمایه‌گذاران نسبت به پذیرش ریسک سرمایه‌گذاری، موضوع دیگری که دارای اهمیت است و باید به آن پرداخته شود، موضوع حرفه‌ای و یا غیرحرفه‌ای بودن سرمایه‌گذاران بالقوه می‌باشد. دلیل اهمیت این موضوع این است که به نظر می‌رسد که این دو گروه رفتار یکسانی در رابطه با تصمیمات سرمایه‌گذاری نداشته باشند. مروری کوتاه بر ادبیات مربوطه مسیر و بستر لازم برای آزمون فرضیه‌ها و پاسخگویی به سوالات پژوهش را هموار می‌کند. سرمایه‌گذاران حرفه‌ای به سرمایه‌گذارانی اطلاق می‌شود که با در اختیار داشتن وجه رسمی (مربوط به شرکت‌های متبوع) و در چارچوب یک مدیریت حرفه‌ای و به نمایندگی از گروهی از افراد، سازمانی دیگر و یا گروهی از سازمان‌ها به سرمایه‌گذاری در بورس می‌پردازند. بنابراین، در این مطالعه به بررسی نقش و اهمیت افزایش افشاء گزارش‌های حسابرسی در تصمیمات سرمایه‌گذاران حرفه‌ای و غیرحرفه‌ای با رویکرد دلفی فازی خواهیم پرداخت.

در تبیین اهمیت نسبی نقش حسابرسان و خدمات‌شان در مقایسه با عوامل کلان اقتصادی و سیاسی و میزان دخالت‌های دولت در سیاست‌گذاری و سایر عوامل از جمله نقش قوانین و تأثیر تصمیمات مداخله‌کنندگان بازار بر تصمیمات سرمایه‌گذاران اعتقاد بر این است که به منظور تحلیل یک پدیده یا یک تصمیم، متخصصین هر رشته از حوزه‌های مالی، حسابداری و حسابرسی می‌بایست از دریچه نگاه خود به موضوع بپردازند و مجموعه مطالعات آنان در مطالعات ترکیبی و تطبیقی منجر به کشف واقعیت پدیده‌ها در علم مربوطه شوند. لذا در این مقاله تلاش شده است موضوع اصلی بر نقش حسابرسان در اتخاذ تصمیمات سرمایه‌گذاران تأکید نماید و نه عوامل موثر بر تصمیمات سرمایه‌گذاران. مقاله حاضر بر گرفته از پژوهشی با رویکرد اثبات‌گرایانه است و لذا واقعیت‌های موجود در اجرای فرایندهای حسابرسی را صرف نظر از باید‌ها و نبایدهای

هنجاری و ارزشی (بکارگیری حسابرسی مبتنی بر ریسک، بررسی اجمالی و یا حسابرسی به روش سنتی) را مورد ملاحظه قرار داده است.

۲- مبانی نظری پژوهش

۲-۱- اهمیت افشاء در گزارش حسابرسی

گزارش حسابرس مستقل معیاری برای انطباق گزارش‌های مالی با استانداردهای حسابداری است، در واقع حسابرس از گزارش حسابرسی برای ارائه اظهارنظر خود در باب قابلیت اعتماد صورت‌های مالی به ذینفعان استفاده می‌کند (التونیبیت^۱ و همکاران، ۲۰۰۸). گزارش حسابرسی محصول نهایی حسابرسی یک واحد تجاری است، که حسابرس در آن نسبت به صورت‌های مالی صاحب‌کار اظهارنظر می‌کند. شهادت‌دهی حسابرسان در قالب اظهارنظر حرفه‌ای آنها بیان می‌شود. شهادت بیانگر اظهارنظر و عقیده حسابرس در رابطه با میزان انطباق اطلاعات گزارش شده با معیارهای از قبل تعیین شده است. شهادت‌دهی عبارت از گزارش قضاوتی، بر مبنای شواهد متقاعدکننده، توسط فردی مستقل، ذیصلاح و مطلع، در خصوص درجه انطباق تمامی جوانب با اهمیت اطلاعات حسابداری گزارش شده توسط یک بنگاه با معیارهای از قبل تعیین شده (نیکخواه آزاد، ۱۳۷۹).

نقش حسابرس در ساختار حاکمیت شرکتی به‌عنوان مکانیزم نظارتی بیرونی بر گزارشگری مالی شرکت‌ها مورد تاکید قرار گرفته است. ویژگی‌های حسابرس از طریق تاثیرگذاری بر کیفیت حسابرسی بر احتمال تجدید ارائه صورت‌های مالی تأثیر می‌گذارد. دی آنجلو (۱۹۸۱)، توانایی فنی برای شناسایی تحریف‌های صورت‌های مالی و داشتن استقلال کافی برای گزارش این تحریف‌ها را به‌عنوان دو ویژگی حسابرس مؤثر بر کیفیت حسابرسی معرفی نموده است (اعتمادی و همکاران، ۱۳۹۷، ص ۲).

گزارش‌های حسابرسی فاقد کیفیت می‌تواند منجر به پیامدهای ناگوار برای حرفه حسابرسی، اشخاص و جامعه شود. استانداردهای جاری حسابرسی، شیوه‌های حسابرسی صورت‌های مالی، فرآیند حسابرسی، و همچنین مسئولیت‌های مدیریت و حسابرس و مهمتر از همه چگونگی اظهارنظر حسابرس را توصیف می‌نمایند. این الگو دارای مزایایی بسیاری بوده و طی دهه‌های طولانی در بسیاری از حوزه‌ها و مناطق اجرا شده است اما با این وجود گزارش کنونی حسابرس از لحاظ شکل، محتوا و ارزش اطلاع‌رسانی همواره مورد بحث و انتقاد قرار گرفته است (جعفری نسب کرمانی، ۱۳۹۷).

در اجرای فرآیند حسابرسی فرض اولیه آن است که نمونه‌گیریها به گونه‌ای صورت خواهد گرفت که نتایج حاصل از بررسیها از قابلیت تعمیم برخوردار باشند. موضوع تعیین سطح اهمیت نیز با هدف اعتبار بخشیدن به نتایج مبتنی بر ارقام مهم توسط حسابرسان صورت می‌گیرد. با این وجود مخاطرات بسیاری نتایج حاصل از فعالیتهای حسابرسان یعنی اعتبار بخشیدن به گزارشات مالی را تهدید می‌نماید.

¹Al thuneibat

در این زمینه مطالعات متعددی به بررسی وضعیت مدل‌های گزارشگری حسابرسی کنونی (و قبلی) و نیز فاصله انتظارات بین کاربران و حسابرسان پرداخته‌اند (چورچ^۱ و همکاران، ۲۰۰۸). بسیاری از پژوهشگران، کاربران و حتی حسابرسان بر این موضوع اتفاق نظر دارند که مدل کنونی گزارش حسابرسی پاسخگوی نیاز کاربران نمی‌باشد (تورنر و همکاران^۲، ۲۰۱۰).

مدل کنونی گزارش حسابرسی، مربوط به ارائه سطح اطمینان ارائه شده توسط حسابرس است.^۳ از این‌رو، گیگر^۴ (۱۹۹۴) فاصله انتظارات در حسابرسی را از طریق برجسته‌سازی تفاوت بین سطح اطمینان حسابرسان (اطمینان منطقی^۵) و سطحی که به عقیده‌ی کاربران باید حسابرسان ارائه دهند، بیان نموده‌اند. نتایج بررسی آنها نشان داده است که ۴۷ درصد از کاربران اطمینان مطلق^۶ را انتظار دارند که طبق آن، صورت‌های مالی عاری از اشتباه هستند؛ عجیب تر آنکه ۷۱ درصد از کاربران اطمینان مطلق^۶ را انتظار دارند که طبق آن، در صورت‌های مالی اثری از تقلب مشاهده نمی‌شود (گیگر، ۱۹۹۴).

بنابراین، علیرغم شواهد مربوط به وجود فاصله انتظارات، شواهدی نیز وجود دارند که نشان می‌دهند مدل کنونی گزارش حسابرسی برای تصمیم‌گیری‌های سرمایه‌گذاری و اعتباری مفید است. گومز-گیلمن^۷ (۲۰۰۳) دریافتند که وام‌دهندگان و سرمایه‌گذاران، گزارش حسابرسی را برای تصمیم‌گیری‌های سرمایه‌گذاری و وام مفید می‌دانند و این گزارش می‌تواند بر ارزش دلار سرمایه‌گذاری شده در شرکت نیز تاثیر بگذارد. با وجود این ویژگی سودمند، ماک^۸ و همکاران (۲۰۰۹) دریافتند که تعدادی از کاربران گزارش حسابرسی مستقل را به صورت یک گزاره رد / قبول در نظر می‌گیرند. در واقع در گروه‌های هدف ماک و همکاران (۲۰۰۹) کاربران متوجه می‌شوند که گزارش می‌تواند با یک مهر تائید ساده^۹، جایگزین گردد.

باتوجه به مدل جاری گزارش‌های حسابرسی با کیفیت بالا، ممکن است پاداش‌های غیرمنتظره از افشای گسترده حسابرسی را برای تیم‌های مدیریتی فراهم نماید. در این بین شکاف انتظارات بین حسابرسان و استفاده‌کنندگان می‌تواند بر افزایش هزینه‌های دادرسی تاثیر گذار باشد. شکاف انتظارات را می‌توان به سادگی به عنوان تفاوت بین آنچه که استفاده‌کنندگان بر آن اعتقاد دارند و چگونگی انجام حسابرسی با آنچه که حسابرسان خود را مسئول انجام آن می‌دانند و اینکه آن‌ها واقعا حسابرسی را انجام می‌دهند، تعریف کرد. مطالعات گذشته نشان می‌دهد که بخشی از دلایل افزایش هزینه‌های دادرسی برای حسابرسان از شکاف

¹ Church

² Turner

^۳ سطح اطمینان حسابرسی برای ارائه "اطمینان منطقی" است. اطمینان منطقی سطحی بالا (اما نه مطلق) از اطمینان را نشان می‌دهد که طبق آن، صورت‌های مالی بطور کلی غلط نیستند. با این حال، گزارش اطمینان منطقی با اهمیت را به صورت کمی برای خواننده تعریف نمی‌کند.

⁴ Geiger

⁵ Reasonable assurance

⁶ Absolute assurance

⁷ Gomez-Guillamon

⁸ Mock

⁹ OK

انتظارات نشأت می‌گیرد. یکی از اهداف بیان‌شده برای یک گزارش توسعه‌یافته، ایجاد فرآیند حسابرسی به گونه‌ای است که افزایش افشای حسابرسی به طور تدریجی شکاف انتظارات را کاهش داده و هزینه‌های قضایی را نیز کاهش دهد. حسابرسان و مدیران ممکن است فرصت‌های ایجاد شده توسط افزایش افشای حسابرسی را دست‌کم بگیرند. لازم است که در این مباحث، به هر دو موقعیت تصمیم‌گیری حسابرسان و موقعیت‌های گزارش مدیریت و انتخاب‌های هر دو طرف توجه شود. همچنین به استفاده‌کنندگان اجازه می‌دهد تا در مورد گزارش‌دهی و کیفیت حسابرسی از استنباط بهتری برخوردار شوند (دوکسی^۱، ۲۰۱۴).

۲-۲- افشای گزارش حسابرسی و تصمیمات سرمایه‌گذاران

نقش حسابرسی، افزایش اعتبار و منصفانه بودن اطلاعات ارائه شده در صورت‌های مالی است. حسابرسی با ایفای نقش خود می‌تواند بر سودمندی و قابلیت اتکای اطلاعات به عنوان بخشی از ویژگی‌های کیفی آن، تاثیر گذارد. به دلیل توانایی حسابرسی در افزایش اعتبار و منصفانه بودن اطلاعات، انتشار گزارش‌های حسابرسی می‌تواند منجر به مخابره اخبار و اطلاعات درباره شرکت به بازار سرمایه شده و در نتیجه واکنش بازار سرمایه را در پی داشته باشد. واکنش بازار سرمایه به محتوای اطلاعاتی گزارش‌های حسابرسی، موجب تغییر در ارزش بازار شرکت‌ها در بازار سرمایه می‌شود. بنابراین، حسابرسی با فراهم نمودن گزارش‌های سودمند و انتشار آنها در بازار سرمایه می‌تواند بر تصمیم‌گیری مشارکت‌کنندگان در بازار سرمایه تاثیر گذارد و زمینه را برای اتخاذ تصمیمات صحیح اقتصادی فراهم نماید (لای، ۲۰۱۹).

ایتتونن (۲۰۱۱) اشاره دارد که پژوهش‌های مربوط به سودمندی گزارش‌های حسابرسی در حوزه‌های محتوای اطلاعاتی گزارش حسابرسی و واکنش بازار سرمایه به افشای گزارش حسابرسی قابل بررسی است. همچنین، وی واکنش بازار به کیفیت حسابرسی را نیز مورد بررسی قرار داد. بررسی رابطه بین کیفیت حسابرسی و شکاف بین قیمت پیشنهادی خرید و فروش نشان داد که شکاف بین قیمت پیشنهادی خرید و فروش با تخصص حسابرسی و اندازه حسابرس به طور منفی و با دوره تصدی حسابرس رابطه مثبت دارد (حکیم و امری، ۲۰۰۹). علاوه بر این، نتایج پژوهش لای و کریشنان (۲۰۰۹) نشان داد که بین خدمات حسابرسی و تصمیمات سرمایه‌گذاران رابطه وجود دارد. چانگ و همکاران (۲۰۱۰) اشاره دارند که مطالعات مربوط به بررسی واکنش بازار سرمایه به وقوع پدیده‌های حسابرسی همچون تغییر حسابرس، کیفیت حسابرسی، نوع گزارش حسابرسی و غیره را می‌توان به قبل و بعد از قانون ساربینز-آکسلی تقسیم بندی نمود.

¹ Doxey

۳-۲- تغییرات بین‌المللی در گزارش حسابرسی

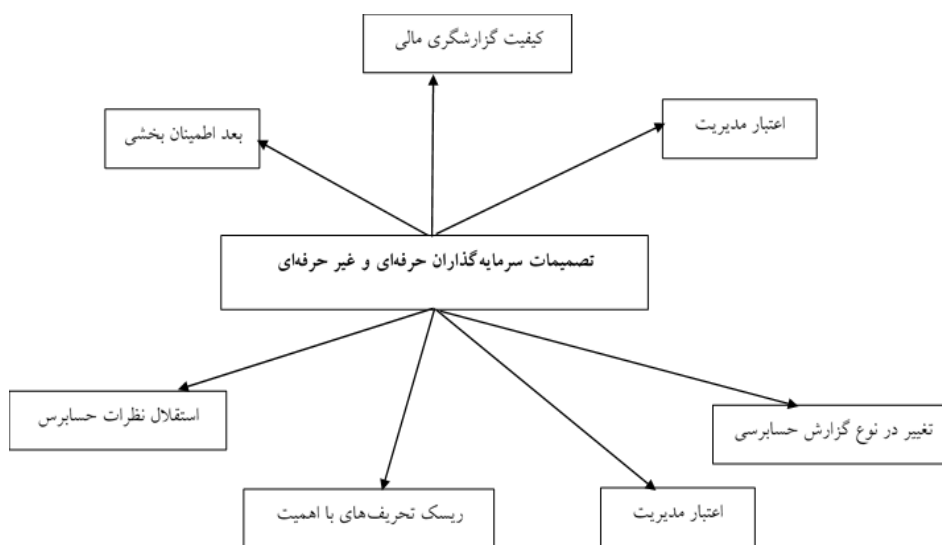
گزارش حسابرسی نتیجه فرآیند حسابرسی است، که مشخص می‌کند آیا صورت‌های مالی منصفانه ارائه شده‌اند یا خیر؟ در نتیجه همواره احساس نیاز به ارتقاء کیفیت گزارشگری از جانب استفاده‌کنندگان وجود داشته است. لذا در همین راستا از سال ۲۰۱۵ هیأت استانداردهای بین‌المللی حسابرسی و اطمینان بخش (IAASB) اقدام به تدوین استانداردهای جدید و تجدیدنظر استانداردهای قبلی حسابرسی در حوزه گزارشگری نموده است که این استانداردهای جدید از تاریخ ۱۵ دسامبر ۲۰۱۶ (مقران با ۲۵ آذر ۱۳۹۵) لازم‌الاجرا می‌باشند. نیاز اصلی به تغییر ناشی از ارتقای شفافیت در تهیه و ارائه و اظهارنظر نسبت به صورت‌های مالی و تسهیل استفاده از این صورت‌ها با توجه به درک بهتر استفاده‌کنندگان از قضاوت‌های حرفه‌ای با اهمیت صورت گرفته توسط حسابرسان در ارائه اظهارنظر حرفه‌ای که در ارتباط با حوزه‌هایی که مدیریت در تهیه صورت‌های مالی از قضاوت استفاده کرده است، می‌باشد. (Parlee, Rose & Thibodeau, 2014, p117) برای آنکه قضاوت حرفه‌ای حسابرسان به درستی انجام شود و این واژه مفهوم بی‌قیدی حسابرسان یا نامحدود بودن اختیارات آنها در کار حسابرسی تلقی نشود، الزم است ضمن کوشش برای شناخت مفهوم آن، عوامل مؤثر بر قضاوت حرفه‌ای شناسایی شود تا روشن شود که چگونه اشخاصی شایستگی قضاوت حرفه‌ای دارند و کدام عوامل محیطی بر قضاوت حرفه‌ای آن اشخاص اثرگذار است. علیرغم اینکه واژه‌های «قضاوت حرفه‌ای» و «قضاوت» در استانداردهای حسابداری ایران به دفعات مورد استفاده قرار گرفته، اما تا به حال تعریف کاربردی و عملیاتی دقیقی از آن نشده است. برخی معاملات و رویدادها در حسابداری ذاتاً چالش برانگیز و قابل بحث می‌باشند، از این رو، تدوین‌کنندگان استانداردها مجبورند بخشی از تصمیم‌گیری‌ها را بر عهده حسابداران بگذارند تا در شرایط خاص تصمیمات پهنه‌ای اتخاذ و مناسب‌ترین رویه را انتخاب کنند (کنگرلویی و همکاران، ۱۳۹۹، ص ۴).

همچنین از دیگر موارد مؤثر در حرکت به سمت تغییر استانداردهای حسابرسی می‌توان به رسوایی‌های مالی در شرکت‌های بزرگ همچون انرون، وردکام و ...، وقوع بحران مالی جهانی، پیچیده شدن محیط کسب و کار جهانی و افزایش پیچیدگی در استانداردهای گزارشگری مالی، تقاضای استفاده‌کنندگان (سرمایه‌گذاران و تحلیلگران مالی) برای دریافت اطلاعات بیشتر از حسابرسان و افزایش فشار از سوی مراجع حامی سرمایه‌گذاران اشاره کرد. این تغییرات موجب ارتقاء مسئولیت‌پذیری مدیریت، کمیته حسابرسی و هیأت مدیره به شرح زیر خواهد شد:

- ۱) افزایش ارتباطات شفاف با حسابرسان در خصوص کلیه موارد مهم در فرآیند حسابرسی.
- ۲) حمایت از حسابرسان در اطلاع‌رسانی موارد مورد نیاز در گزارش حسابرسی.
- ۳) ایجاد چالش در خصوص تکمیل موارد با اهمیتی که در گزارش حسابرسان درج می‌شود.
- ۴) ایجاد چالش از طریق افزایش دسترسی افراد به موضوعات کلیدی حسابرسی (مرادی و همکاران، ۱۳۹۹، ص ۲).

۳- الگوی مفهومی پژوهش

الگوی مفهومی پژوهش، با توجه به اهمیت افشاء گزارش حسابرسی در تصمیمات سرمایه‌گذاران بر اساس مبانی نظری و پیشینه پژوهش داخلی و خارجی برای درک بهتر روابط بین متغیرها، در شکل ۱ ارائه شده است.

شکل (۱)، مدل مفهومی پژوهش

منبع یافته‌های پژوهشگر

۴- فرضیه‌های پژوهش

- بر اساس مبانی نظری و پیشینه پژوهش، فرضیه‌های پژوهش به شرح زیر تدوین می‌شود:
- ◀ اعتبار مدیریت بیشترین تاثیر را بر تصمیمات سرمایه‌گذاران حرفه‌ای و غیر حرفه‌ای دارد.
  - ◀ سطح افشاء بیشترین تاثیر را بر تصمیمات سرمایه‌گذاران حرفه‌ای و غیر حرفه‌ای دارد.
  - ◀ بعد اطمینان بخشی حسابرس بیشترین تاثیر را بر تصمیمات سرمایه‌گذاران حرفه‌ای و غیر حرفه‌ای دارد.
  - ◀ استقلال نظرات حسابرس بیشترین تاثیر را بر تصمیمات سرمایه‌گذاران حرفه‌ای و غیر حرفه‌ای دارد.
  - ◀ کیفیت گزارشگری مالی بیشترین تاثیر را بر تصمیمات سرمایه‌گذاران حرفه‌ای و غیر حرفه‌ای دارد.
  - ◀ ریسک تحریف‌های با اهمیت بیشترین تاثیر را بر تصمیمات سرمایه‌گذاران حرفه‌ای و غیر حرفه‌ای دارد.
  - ◀ تغییر در نوع گزارش حسابرسی بیشترین تاثیر را بر تصمیمات سرمایه‌گذاران حرفه‌ای و غیر حرفه‌ای دارد.

۵- روش پژوهش

جامعه آماری پژوهش شامل کلیه خبرگان سازمانی شامل متخصصان، خبرگان، نخبگان، اساتید دانشگاه در حوزه مالی و حسابرسی، سرمایه‌گذاری و کارشناسان فعال در حوزه مالی و حسابرسی می‌باشند. همچنین در این پژوهش شرط‌هایی برای انتخاب خبرگان سازمانی تعیین شده‌اند که عبارت‌اند از: حداقل مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد مرتبط و حداقل ۵ سال سابقه مدیریتی. نمونه شامل افرادی از جامعه می‌باشد که به صورت یکی از روش‌های نمونه‌گیری انتخاب شده تا مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرند تا بتوان به کل جامعه تعمیم داد. نمونه مطالعه حاضر در بخش کیفی با بهره‌گیری از روش دلفی انتخاب می‌شود. در این زمینه، اکلی و پاولوسکی^۱ (۲۰۰۴)، تعداد ۱۰ تا ۳۰ نفر از متخصصان واجد شرایط را نمونه معتبری می‌دانند. بر این اساس، اعضای پانل دلفی برای این پژوهش به صورت نمونه گیری غیراحتمالی و ترکیبی از روش‌های هدف‌دار یا قضاوتی و زنجیره‌ای برگزیده شدند. بر این اساس، ۳۰ نفر از افراد منتخب برای پانل در اولین دور روش دلفی مشارکت کردند که ترکیب آن‌ها بر اساس معیارهای یاد شده عبارت بود از:

الف. عضو هیأت علمی دانشگاه یا مؤسسه پژوهشی در رشته حسابرسی و یا مالی: ۲۰ نفر؛

ب. کارشناسان فعال در حوزه مالی و حسابرسی: ۱۰ نفر

در این مطالعه با استفاده از روش دلفی فازی به بررسی نقش و اهمیت افزایش افشاء گزارش حسابرسی در تصمیمات سرمایه‌گذاران حرفه‌ای و غیرحرفه‌ای پرداخته شده است. در این روش از توابع عضویت برای نشان دادن نظر خبرگان استفاده می‌شود. مزیت روش دلفی فازی در توجه به هر یک از نظرات و یکپارچه نمودن آن‌ها برای دستیابی توافق گروهی است. مراحل اجرایی این روش ترکیبی از روش دلفی سنتی و تحلیل داده‌های هر مرحله با استفاده از تعاریف نظریه مجموعه‌های فازی است.

روش دلفی فازی در دهه ۱۹۸۰ میلادی توسط کافمن و گوپتا^۲ ابداع شد. نوردرهبن^۳ (۱۹۹۵) دریافت که استفاده از روش دلفی فازی برای تصمیمات گروهی می‌تواند منجر به درک مشترک از نظرات کارشناسان و خبرگان شود. این روش تعمیم‌یافته روش دلفی در مدیریت است. به‌طور کلی در روش دلفی، داده‌های ذهنی افراد خبره با استفاده از تحلیل‌های آماری به داده‌های تقریباً عینی تبدیل می‌شود (آذر و فرجی، ۱۳۸۱).

استفاده از اعداد فازی در روش دلفی فازی بدین دلیل مناسب است که در دنیای پیرامون ما نمی‌توان موضوعات را به دو یا چند دسته سفید و سیاه تقسیم کرد، بلکه هر موضوع در یک طیف می‌گنجد. در ضمن در بسیاری از موارد مانند بررسی کارایی، میزان رضایت‌مندی و غیره استفاده از متغیرهای زبانی توسط خبرگان متداول‌تر و راحت‌تر است (جعفری و منتظر، ۱۳۸۷). کاربرد روش دلفی فازی به منظور تصمیم‌گیری و اجماع در مسائلی که اهداف و پارامترها به صراحت مشخص نیستند منجر به نتایج بسیار ارزنده‌ای می‌شود. ویژگی

¹ Okoli & Pawlowski

² Kaufman and Gupta

³ Noorderhoben

مهم این روش، ارائه چارچوب انعطاف‌پذیر است که بسیاری از موانع مربوط به عدم دقت و صراحت را تحت پوشش قرار می‌دهد (آذر و فرجی، ۱۳۸۱). بسیاری از مشکلات در تصمیم‌گیری‌ها مربوط به اطلاعات ناقص و نادقیق است. همچنین تصمیم‌های اتخاذ شده خبرگان بر اساس صلاحیت فردی آنان و به شدت ذهنی است. بنابراین بهتر است داده‌ها به جای اعداد قطعی با اعداد فازی نمایش داده شوند. جدول (۱)، مقایسه روش‌های دلفی و دلفی فازی به‌طور مختصر نشان داده‌است.

جدول ۱- مقایسه روش‌های دلفی و دلفی فازی

روش دلفی	روش دلفی فازی
جمع‌آوری نظرات زمان زیادی طول می‌کشد	زمان جمع‌آوری نظرات را کاهش می‌دهد
هزینه زیاد	هزینه کمتر
به علت تکرار زیاد نرخ بازگشت پرسشنامه کاهش می‌یابد	به علت تکرار کمتر، نرخ بازگشت پرسشنامه کاهش نمی‌یابد
نظرات اجباراً قطعی است	نظرات غیر قطعی است

منبع: فیضی و دهقان، ۱۳۸۸

مراحل اجرایی روش دلفی فازی در واقع ترکیبی از اجرای روش دلفی و انجام تحلیل‌ها بر روی اطلاعات با استفاده از تعاریف نظریه مجموعه‌های فازی است.

در این روش، معمولاً خبرگان نظریات خود را در قالب حداقل مقدار، ممکن‌ترین مقدار و حداکثر مقدار (اعداد فازی مثلثی) ارائه می‌دهند. سپس میانگین نظر خبرگان (اعداد ارائه شده) و میزان اختلاف نظر هر فرد خبره از میانگین محاسبه و آن‌گاه این اطلاعات برای اخذ نظریات جدید خبرگان ارسال می‌شود. در مرحله بعد هر فرد خبره بر اساس اطلاعات حاصل از مرحله قبل، نظر جدیدی را ارائه می‌دهد یا نظر قبلی خود را اصلاح می‌کند. این فرآیند تا زمانی ادامه می‌یابد که میانگین اعداد فازی به اندازه کافی با ثبات شود (آذر و فرجی، ۱۳۸۱). علاوه بر این، چنانچه مطالعه نظر زیرگروه‌هایی از خبرگان نیز لازم باشد، می‌توان با محاسبه فاصله بین اعداد مثلثی، نظریات خبرگان را بر اساس روابط فازی در گروه‌های مشابه مورد شناسایی قرار داد و اطلاعات مربوط به آن‌ها را به خبرگان مورد نظر ارسال کرد (جعفری و منتظر، ۱۳۸۷).

جهت انجام این روش، مراحل زیر پیموده شده‌است:

الف) نظرسنجی از متخصصان: در این مرحله ابتدا از متخصصان مختلف در مورد عوامل موثر بر یک پدیده یا تصمیم به صورت کیفی یا در صورت امکان کمی نظرسنجی می‌شود.

ب) محاسبه‌ی اعداد فازی: برای محاسبه‌ی اعداد فازی که شامل عدد فازی مثلثی، عدد فازی دوزنقه‌ای و عدد فازی گیوشن است، در این مطالعه طبق مطالعه‌ی لی و چن^۱ (۲۰۰۷) از عدد فازی مثلثی استفاده شده است. در این حالت یک عدد فازی به صورت روابط زیر تعریف می‌شود:

$$\tau_{ij} = (\alpha_{ij}, \delta_{ij}, \gamma_{ij}) \quad (۱)$$

$$\alpha_{ij} = \min(\beta_{ijk}) \quad k = 1, \dots, n \quad (۲)$$

$$\delta_{ij} = (\beta_{ijk})^{1/n} \quad (۳)$$

$$\gamma_{ij} = \max(\beta_{ijk}) \quad k = 1, \dots, n \quad (۴)$$

در روابط فوق، β_{ijk} نشان‌دهنده‌ی اهمیت نسبی عامل i عامل زاز دیدگاه متخصص k ام، α_{ij} و γ_{ij} به ترتیب حد بالا و پایین نظرهای پرسش شوندگان و δ_{ij} میانگین هندسی نظرهای پرسش شوندگان است. بدیهی است که مولفه‌های عدد فازی جوری تعریف شده است که: $\alpha_{ij} \leq \delta_{ij} \leq \gamma_{ij}$.
ج) تشکیل ماتریس معکوس فازی در این مرحله با توجه به اعداد فازی به دست آمده در مرحله‌ی پیش، ماتریس مقایسه‌ی زوجی فازی میان عواملی مختلف به شرح رابطه‌ی زیر تشکیل می‌شود (لی و چن، ۲۰۰۷):

$$\tilde{A} = [\tilde{\alpha}_{ij}] \quad \tilde{\alpha}_{ij} \times \tilde{\alpha}_{ij} \approx 1 \quad \forall ij = 1, 2, \dots, n \quad (۵)$$

یا به صورت:

$$\tilde{A} = \begin{bmatrix} (1,1,1) & (\alpha_{12}, \delta_{12}, \gamma_{12}) & (\alpha_{13}, \delta_{13}, \gamma_{13}) \\ (1/\gamma_{12}, 1/\delta_{12}, 1/\alpha_{12}) & (1,1,1) & (\alpha_{23}, \delta_{23}, \gamma_{23}) \\ (1/\gamma_{13}, 1/\delta_{13}, 1/\alpha_{13}) & (1/\gamma_{23}, 1/\delta_{23}, 1/\alpha_{23}) & (1,1,1) \end{bmatrix} \quad (۶)$$

د) محاسبه‌ی وزن فازی نسبی عوامل: وزن نسبی عوامل از روابط زیر محاسبه می‌شود:

$$\tilde{Z}_i = [\tilde{\alpha}_{ij} \otimes \dots \otimes \tilde{\alpha}_{in}]^{1/n} \quad (۷)$$

$$\tilde{W}_i = \tilde{Z}_i \otimes [\tilde{Z}_i \oplus \dots \oplus \tilde{Z}_n]^{-1} \quad (۸)$$

^۱ Lee & Chen

که در آن، $\tilde{\alpha}_2 = (\alpha_1 \times \alpha_2 \cdot \delta_1 \times \delta_2 \cdot \gamma_1 \times \gamma_2)$ و $\tilde{W}_i$ یک بردار سطری است که نشان‌دهنده‌ی وزن فازی عامل i ام است.

ه) غیرفازی کردن وزن عوامل: برای غیرفازی کردن وزن عوامل از رابطه‌ی زیر استفاده شد (لی و چین، ۲۰۰۷):

$$W_i = \left(\prod_{j=1}^3 W_{ij} \right)^{1/3} \quad (9)$$

۶- یافته‌ها

۶-۱- مرحله اول تکنیک دلفی فازی

در مطالعه حاضر با بررسی‌های جامع کتابخانه‌ای و ارزیابی نتایج مطالعات گذشته مرتبط، بهترین مدل یا تعدادی بسیاری از شاخص‌های مهم مؤثر بر نقش و اهمیت افشائات گزارش‌های حسابرسی بر تصمیمات سرمایه‌گذاران حرفه‌ای و غیرحرفه‌ای شناسایی و استخراج شده‌اند. به‌منظور تایید نهایی شاخص‌های شناسایی شده از تکنیک دلفی فازی استفاده شده‌است.

در این بخش از پژوهش، روش دلفی با استفاده از تحلیل‌های کیفی و کمی مورد استفاده قرار گرفت. گاه در استفاده از روش دلفی قواعدی طراحی می‌گردد که محقق با توجه به آن‌ها می‌تواند نتایج هر دور را تحلیل نماید. قواعد رویکرد دلفی در این پژوهش عبارتند از:

- اگر میانگین رتبه‌هایی که خبرگان به یک شاخص می‌دهند کمتر از ۳ و در عین حال انحراف معیار بیشتر از یک باشد، آن عامل حذف می‌شود. علت اختیار کردن این قاعده این است که هرچند یک عامل از رتبه‌ای که خبرگان تعیین می‌کنند میانگین بالایی بدست آورد اما چون بر سر وجود آن عامل میان خبرگان اتفاق نظر وجود ندارد حذف می‌شود. چون همان‌گونه که بیان گردید هدف از استفاده از روش دلفی رسیدن به اجماع بین صاحب نظران امر می‌باشد.
- اگر میانگین رتبه‌هایی که خبرگان به یک عامل می‌دهند از ۳ کمتر باشد آن عامل حذف خواهد شد. بقیه عوامل به دور بعد راه خواهند یافت. این قاعده نیز بدین علت تعیین شده‌است که در صورتی که یک عامل میانگین پایینی بدست آورد بیانگر آن است که در بین خبرگان به نقش و اهمیت افزایش افشا در گزارش حسابرسی بر تصمیمات سرمایه‌گذاران اعتقادی نداشته‌اند.

بر همین اساس پرسشنامه‌ای که حاوی تعدادی از عوامل استخراج شده از مطالعات قبلی بود برای خبرگان ارسال گردید. در این پرسشنامه که بر اساس طیف لیکرت تدوین گردیده بود، از افراد خواسته شده بود که نظر خود را درباره اثر گذار بودن هر یک از عوامل با انتخاب یکی از گزینه‌ها (خیلی زیاد- زیاد- متوسط تا زیاد- متوسط- کم تا متوسط- کم- خیلی کم) بیان نمایند. سپس پس از جمع‌آوری و اطلاعات حاصل از آن‌ها تحلیل گردید. با توجه به طرح پژوهش و مطالب گفته شده، چنانچه عواملی که میانگین آن‌ها از ۳ کمتر باشد، حذف

می‌شوند. همچنین عواملی که انحراف معیار آن‌ها از یک بیشتر باشند نیز حذف می‌شوند. شایان ذکر است که داشتن کمترین انحراف معیار به معنی این است که افراد مورد پرسش بیشترین اتفاق نظر را در خصوص آن عامل داشته است. جدول (۲)، میانگین و انحراف معیار مولفه‌ها را نشان می‌دهد. همان‌گونه که در جدول (۲) مشاهده می‌شود، کلیه مولفه‌های مورد بررسی دارای میانگین بیشتر از ۳ و انحراف معیار کمتر از یک هستند. لذا از بین مولفه‌های مورد بررسی هیچ‌کدام حذف نمی‌شوند. از میان مولفه‌های ارائه شده در جدول (۲)، مولفه‌هایی نظیر اعتبار مدیریت، سطح افشاء، بعد اطمینان بخشی حسابرس، استقلال نظرات حسابرس، کیفیت گزارشگری مالی، ریسک تحریف‌های با اهمیت و تغییر در نوع گزارش حسابرس مولفه‌هایی هستند که در این مطالعه توسط خبرگان مورد تأیید قرار گرفته‌اند. در حالی که توسط دیگر محققان مدنظر قرار نگرفته‌اند.

جدول ۲- میانگین و انحراف معیار مولفه‌ها

متغیر	میانگین	انحراف معیار
اعتبار مدیریت	۴/۷۳	۰/۴۵
سطح افشاء	۴/۸۰	۰/۵۶
بعد اطمینان بخشی حسابرس	۴/۸۶	۰/۳۵
استقلال نظرات حسابرس	۴/۷۳	۰/۷۰
کیفیت گزارشگری مالی	۴/۰۶	۰/۵۹
ریسک تحریف‌های با اهمیت	۳/۳۳	۰/۹۷
تغییر در نوع گزارش حسابرس	۳/۷۳	۰/۹۶

مأخذ: یافته‌های پژوهشگر

بر همین اساس، جدول (۳)، میانگین دیدگاه‌های خبرگان حاصل از نظرسنجی نخست را نشان می‌دهد. در جدول (۳)، میانگین قطعی بدست آمده نشان‌دهنده شدت موافقت خبرگان با هرکدام از مولفه‌های پژوهش حاضر می‌باشد. مطابق جدول (۳)، بیشترین میزان موافقت خبرگان با مولفه‌های سطح افشاء، بعد اطمینان بخشی حسابرس و استقلال نظرات حسابرس ($S=0/96$) بوده و کمترین میزان موافقت با مولفه ریسک تحریف‌های با اهمیت ($S=0/73$) می‌باشد.

جدول ۳- میانگین دیدگاه‌های خبرگان حاصل از نظرسنجی نخست

میانگین فازی زدایی شده	میانگین فازی مثلثی	مولفه‌ها
۰/۹۵	(۱/۰۰، ۰/۹۸، ۰/۸۷)	اعتبار مدیریت
۰/۹۶	(۱/۰۰، ۱/۰۰، ۰/۹۰)	سطح افشاء

میانگین فازی زدایی شده	میانگین فازی مثلثی	مولفه‌ها
۰/۹۶	(۱/۰۰ ، ۱/۰۰ ، ۰/۹۰)	بعد اطمینان بخشی حسابرس
۰/۹۶	(۱/۰۰ ، ۰/۹۹ ، ۰/۸۹)	استقلال نظرات حسابرس
۰/۸۷	(۰/۹۸ ، ۰/۸۹ ، ۰/۷۴)	کیفیت گزارشگری مالی
۰/۷۳	(۰/۸۹ ، ۰/۷۵ ، ۰/۵۶)	ریسک تحریف‌های با اهمیت
۰/۸۰	(۰/۹۳ ، ۰/۸۲ ، ۰/۶۴)	تغییر در نوع گزارش حسابرس

مأخذ: یافته‌های پژوهشگر

۲-۶- مرحله دوم تکنیک دلفی فازی

در این مرحله، میزان اختلاف نظر هر خبره با میانگین نظرات اعضا پانل خبرگان محاسبه شد. سپس پرسشنامه دیگری به همراه نظر قبلی هر خبره و میزان اختلاف نظر وی با میانگین نظرات اعضا پانل در اختیار آن‌ها قرار گرفت. با توجه به نظرات ارائه شده در مرحله اول و مقایسه آن با نتایج مرحله دوم چنانچه اختلاف نظر خبرگان در دو مرحله از حد آستانه ۰/۲ کمتر باشد، فرآیند نظرسنجی متوقف می‌شود. با توجه به این که میزان اختلاف نظر خبرگان بین دو مرحله اول و دوم اجرای دلفی کمتر از حد آستانه خیلی کم (۰/۲) بدست آمد، نظرسنجی در مرحله دوم متوقف شد (جدول (۴)).

بر اساس نتایج به دست آمده جدول (۴)، بیشترین توافق خبرگان در خصوص اقداماتی که بایستی در زمینه افشاهای گزارشگری صورت گیرد، تجزیه و تحلیل سطح افشا و بعد اطمینان بخشی حسابرس است که بایستی مورد توجه مدیران، حسابرسان و برنامه‌ریزان این حوزه قرار گیرد.

از سوی دیگر، کمترین توافق خبرگان در خصوص اقداماتی که بایستی در این زمینه صورت گیرد، ریسک تحریف‌های با اهمیت است. لذا با توجه به اینکه میزان اختلاف نظر خبرگان در دو مرحله اول و دوم دلفی کمتر از حد آستانه خیلی کم (۰/۲) به دست آمد، نظرسنجی در این مرحله متوقف شد.

بنابراین نتایج نشان می‌دهد که سطح افشا و بعد اطمینان بخشی حسابرس دارای تاثیر بالقوه‌ای بر تصمیمات سرمایه‌گذاران است؛ و باعث ایجاد تمایز میان تصمیمات اخذ شده توسط سرمایه‌گذاران حرفه‌ای و غیرحرفه‌ای می‌شود. چرا که به اعتقاد خبرگان و کارشناسان این مطالعه، این دو مولفه به خوبی توسط سرمایه‌گذاران حرفه‌ای جهت اخذ تصمیمات اقتصادی به کار گرفته می‌شود. در حالی که سرمایه‌گذاران غیرحرفه‌ای در تشخیص این دو مولفه ممکن است که ناتوان عمل نمایند. از این‌رو، سرمایه‌گذاران غیر حرفه‌ای هنگام اخذ تصمیمات سرمایه‌گذاری به این دو مولفه توجه چندانی نمی‌کنند.

جدول ۴- میانگین دیدگاه‌های خبرگان حاصل از نظرسنجی دوم

مولفه‌ها	میانگین فازی مثلثی	میانگین فازی زدایی شده	$ S_1 - S_2 $
اعتبار مدیریت	(۰/۸۶ ، ۰/۹۷ ، ۱/۰۰)	۰/۹۴	۰/۰۰۶
سطح افشا	(۱/۰۰ ، ۱/۰۰ ، ۰/۹۰)	۰/۹۶	۰/۰۰۰
بعد اطمینان بخشی حسابرِس	(۱/۰۰ ، ۱/۰۰ ، ۰/۹۰)	۰/۹۶	۰/۰۰۰
استقلال نظرات حسابرِس	(۱/۰۰ ، ۰/۹۸ ، ۰/۸۸)	۰/۹۵	۰/۰۰۵
کیفیت گزارشگری مالی	(۰/۹۸ ، ۰/۹۰ ، ۰/۷۴)	۰/۸۷	۰/۰۰۴
ریسک تحریف‌های با اهمیت	(۰/۸۰ ، ۰/۶۴ ، ۰/۴۵)	۰/۶۳	۰/۱۰۴
تغییر در نوع گزارش حسابرِس	(۰/۹۴ ، ۰/۸۲ ، ۰/۶۵)	۰/۸۰	۰/۰۰۵

مأخذ: یافته‌های پژوهشگر

۷- بحث و نتیجه‌گیری

مطالعه‌ی حاضر، با استفاده از روش دلفی فازی به بررسی نقش و اهمیت افزایش افشاء در گزارش‌های حسابرسی بر تصمیمات سرمایه‌گذاران حرفه‌ای و غیرحرفه‌ای با استفاده از نظرات ۳۰ نفر از خبرگان و کارشناسان حوزه مالی و حسابرسی در سال ۱۳۹۹ پرداخته است. نتایج حاصل از مرحله اول تکنیک دلفی فازی نشان داده است که در میان مولفه‌هایی نظیر اعتبار مدیریت، سطح افشا، بعد اطمینان بخشی حسابرِس، استقلال نظرات حسابرِس، کیفیت گزارشگری مالی، ریسک تحریف‌های با اهمیت و تغییر در نوع گزارش حسابرِس که توسط کارشناسان و خبرگان مورد تأیید قرار گرفته‌اند، بیشترین میزان موافقت خبرگان با مولفه‌های سطح افشا، بعد اطمینان بخشی حسابرِس و استقلال نظرات حسابرِس بوده و کمترین میزان موافقت با مولفه ریسک تحریف‌های با اهمیت است. همچنین نتایج مربوط به مرحله دوم تکنیک دلفی فازی نشان داده است که سطح افشا و بعد اطمینان بخشی حسابرِس دارای تأثیر بالقوه‌ای بر تصمیمات سرمایه‌گذاران است؛ و باعث ایجاد تمایز میان تصمیمات اخذ شده توسط سرمایه‌گذاران حرفه‌ای و غیرحرفه‌ای می‌شود.

بنابراین براساس نظرات خبرگان و کارشناسان حوزه مربوطه می‌توان گفت که میزان استنباط سرمایه‌گذاران حرفه‌ای و غیرحرفه‌ای پیرامون سطح افشا و بعد اطمینان بخشی حسابرِس، تفاوت وجود دارد. این موضوع نشان‌دهنده این است که با تغییر در سطح افشا و بعد اطمینان بخشی حسابرِس تصمیمات سرمایه‌گذاری اخذ شده توسط سرمایه‌گذاران حرفه‌ای و غیرحرفه‌ای به یک میزان تغییر نخواهد کرد. زیرا براساس نظرات کارشناسان و خبرگان میزان درک و استنباط این دو گروه از سرمایه‌گذاران از این دو مولفه یکسان نیست. لذا ممکن است که سطح افشا و بعد اطمینان بخشی حسابرِس تصمیمات سرمایه‌گذاران حرفه‌ای را

متاثر کند. در حالی که تاثیر چندانی بر تصمیمات سرمایه‌گذاران غیرحرفه‌ای نداشته باشد. چرا که براساس نظر سرمایه‌گذاران حرفه‌ای، افشای موضوع‌های کلیدی حسابرسی منجر به افزایش ارزش اطلاعاتی گزارش حسابرسی، کاهش یکنواختی گزارش حسابرسی، افزایش مسئولیت حرفه‌ای و قانونی حسابرسی، بهبود کیفیت حسابرسی خواهد شد. در حالی که سرمایه‌گذاران غیر حرفه‌ای از آگاهی لازم در خصوص نقش و اهمیت سطح افشا و افشاهای گزارش‌های حسابرسی برخوردار نیستند. بنابراین، با توجه به تفاوت درک و استنباط میان سرمایه‌گذاران حرفه‌ای و غیرحرفه‌ای، به سازمان بورس و اوراق بهادار توصیه می‌شود که به منظور حفظ اعتبار، افزایش استقلال و کیفیت حسابرسی، چک‌لیست‌هایی تهیه و در نظر گرفته شود تا شرکت‌های فعال در بورس به منظور افزایش آگاهی سرمایه‌گذاران از آنها استفاده نمایند. همچنین با توجه به اینکه براساس نظر کارشناسان و خبرگان این حوزه، افزایش افشاء در گزارش‌های حسابرسی سبب تغییر در تصمیمات سرمایه‌گذاران حرفه‌ای می‌شود؛ لذا با توجه به اینکه استاندارد گزارشگری حسابرسی در حال تجدید نظر می‌باشد و پیش نویس آن توسط سازمان حسابرسی منتشر شده است، به سازمان حسابرسی به عنوان متولی این موضوع پیشنهاد می‌شود از نتایج این پژوهش برای هر چه پر بار تر شدن استاندارد تجدید نظر شده استفاده نماید. علاوه بر این، به منظور اطمینان از فعالیت اطمینان‌بخشی حسابرسان و افزایش اعتماد سرمایه‌گذاران، ارتقای اعتبار مدیریت در بازار سرمایه حیاتی است. همچنین ارتقای اعتبار مدیریتی مناسب باعث عدم سلب حقوق سهامداران، جلوگیری از سوء استفاده‌های مدیریتی و فرار سرمایه از بازار خواهد شد. در نهایت به محققان آتی پیشنهاد می‌شود که با توجه به نقش و اهمیت افشاء گزارش‌های حسابرسی در تصمیمات سرمایه‌گذاران، به بررسی نقش افزایش افشاء در گزارش‌های حسابرسی بر کیفیت عملکرد سرمایه‌گذاران فعال در بازار سرمایه به خصوص بانک‌ها بپردازند.

فهرست منابع

- ۱) آذر، عادل و حجت فرجی، (۱۳۸۱)، "علم مدیریت فازی، مرکز مطالعات و بهره‌وری ایران"، انتشارات اجتماع، ۱۶۹.
- ۲) اسدی، مرتضی و محمد نعمتی، (۱۳۹۳)، "قضاوت حرفه‌ای در حسابرسی"، فصلنامه حسابدار رسمی، شماره ۲۷.
- ۳) اعتمادی، حسین، محمد علی سالاری و موسی جوانی قلندری، (۱۳۹۷)، "احتمال تجدید ارائه صورت‌های مالی با تأکید بر نقش حسابرسی"، پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، (۱۰) ۳۷، صص ۱۰۶-۸۵.
- ۴) جعفری نسب کرمانی، ندا، (۱۳۹۷)، "موضوع‌های کلیدی حسابرسی"، مجله حسابرسی، شماره ۹۶.
- ۵) جبارزاده کنگرلوئی، سعید، چنگیز سلیمانی، جمال بهری ثالث و عسگر پاک مرام، (۱۳۹۹)، "الگوی برای پیش‌بینی قضاوت حرفه‌ای حسابرسان"، پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، (۱۲) ۴۸، صص ۲۰۱-۱۷۹.

- ۶) جعفری، نیلوفر و غلامعلی منتظر، (۱۳۸۷)، "استفاده از روش دلفی فازی برای تعیین سیاست‌های مالیاتی کشور"، فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی، سال هشتم، شماره اول.
- ۷) جعفری، ندا و مهناز ملانظری، (۱۳۹۷)، "گزارش کنونی و جدید حسابرس: دیدگاه حسابرسان ایرانی"، فصلنامه پژوهش‌های تجربی حسابداری، (۸) ۲، صص ۹۵-۱۱۶.
- ۸) مرادی، زهرا، فاطمه قائمی و غلامحسین علوی، (۱۳۹۹)، "تأثیر ویژگی‌های کمیته حسابرسی بر کنترل‌های داخلی و مدیریت سود"، پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، (۱۲) ۴۶، صص ۲۸۰-۲۵۹.
- ۹) نبهان، جاسمال، (۱۳۹۶)، "بررسی عوامل مؤثر بر قضاوت حرفه‌ای حسابرس در ارتباط با کمیت و کیفیت شواهد حسابرسی در عراق"، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه فردوسی مشهد.
- 10) Binti, Hashim, Umami, Junaidah, Binti, Abdul, Rahman, Rashidah, (2011), "Reviewing the Literature on Audit Report Lag and Corporate Governance", Bureau of Research and Consultancy.
- 11) Church, B., S. Davis, and S. McCracken, (2008), "The Auditor's Reporting Model: A Literature Overview and Research Synthesis", Accounting Horizons 22 (1), PP. 69-90.
- 12) Doxey, M., M., (2013), "The Effect of Increased Audit Disclosure on Investors' Perceptions of Management, Auditors, and Financial Reporting: An Experimental Investigation (Unpublished Doctoral dissertation)", University of Kentucky, USA. Available from http://uknowledge.uky.edu/accountancy_etds/2.
- 13) Geiger, M., (1994), "The New Auditor's Report", Journal of Accountancy 178 (5), PP. 59-64.
- 14) Givoly, D., & Palmon, D., (1982), "Timeliness of Annual Earnings Announcements: Some Empirical Evidence", Accounting Review, Vol 57, PP. 486-508.
- 15) Gomez-Guillamon, A.D., (2003), "The Usefulness of the Audit Report in Investment and Financing Decisions", Managerial Auditing Journal.
- 16) Kufmann, A., and Gupta, M.M., (1988), "Fuzzy Mathematical Models in Engineering and Management Science", Amsterdam: North-Holland.
- 17) Lee, A, H, I, Chen W, C, Chang, C, J., (2007), "A Fuzzy AHP and BSC Approach for Evaluating Performance of IT Department in the in the Manufacturing Industry in Taiwan", Expert Systems with Applications, 34(1), PP. 96-107
- 18) Noorderhagen, N., (1995), "Strategic Decision Making", UK: Addison-Wesley.
- 19) PCAOB, (2011), "Auditor Independence and Audit Firm Rotation. In Concept Release".
- 20) Turner, J.L., Gray, G.L., Coram, P., (2010), "The Unqualified Auditor's Report: A Study of User Perceptions, Effects on User Decisions and Decision Processes, and Directions for Further Research", Australian Accounting Review, 21(3), PP. 235 - 252.
- 21) Yang, L., (2013), "The Impact of Emotional Intelligence on Auditor Judgment. Dissertation Doctor of Philosophy", URI: <http://hdl.handle.net/10156/4375>.

Abstract

The Role and Importance of Increasing Disclosures Audit Report in the Decisions of Professional and Non-professional Investors with Fuzzy Delphi Approach

Esmael Shoja¹
Seyed Yousef Ahadi Serkani²
Seyedeh Atefeh Hosseini³

Received: 28 / September / 2022

Accepted: 30 / November / 2022

Abstract

It is now believed that the disclosure of audit reports provides users with the necessary information, reduces the risk of making incorrect decisions, and, as a result, reduces allegations of corruption against auditors and CFOs. Scandals and financial crises, especially in recent years, the complexity of the global business environment, and the increasing complexity of financial reporting standards have led to increased demand from users for more information from auditors. Therefore, this study uses the fuzzy Delphi method to investigate the role and importance of disclosure of audit reports on the decisions of professional and non-professional investors using the opinions of 30 experts and experts in the field of finance and auditing. In this regard, the results of the first and second stages of the fuzzy Delphi technique have shown that the level of disclosure and the auditor's reassurance dimension have a potential impact on investors' decisions; And distinguishes between decisions made by professional and non-professional investors.

Keywords: Disclosures, Investor Decisions, Fuzzy Delphi, Audit Reports

---

1 Department of Accounting, Firoozkooh Branch, Islamic Azad University, Firoozkooh, Iran

E-mail: Shoja_2009@yahoo.com

2 Department of Accounting, Firoozkooh Branch, Islamic Azad University, Firoozkooh, Iran. Corresponding Author

E-mail: ahadiserkani@gmail.com

3 Department of Accounting, Firoozkooh Branch, Islamic Azad University, Firoozkooh, Iran

E-mail: hosseini_accounting58@yahoo.com